

Jaargang 31 | nr. 6 | juni 2010

MONUMENTEN

Schilderwerk en al zijn
kleurrijke details

Dossier: Schilderwerk | Kloostercomplex Arca Pacis te Driebergen |

Certificeringsregeling ambachtelijk restauratiesmeedwerk

Hét tijdschrift voor cultureel erfgoed
www.tijdschriftmonumenten.nl

De Villa van Serenus – een reconstructie

We zullen steeds vaker geconfronteerd worden met de vraag hoe we om moeten gaan met originelen die zo fragiel en kwetsbaar zijn dat ze niet meer aan het publiek getoond kunnen worden. De Romeinse Villa van Serenus in Dachla (Egypte) is daarvan een goed voorbeeld. Het antwoord is daar een reconstructie op ware grootte.

Amheida – Pompeij in het zand

De Oase Dachla ligt in de Libische Woestijn in Egypte, op ongeveer dezelfde hoogte als Luxor. De oase kent een lange bewoningsgeschiedenis en de Romeinse Tijd was een van de bloeitijden. Een van de grootste steden in vierde eeuw was Trimithis, tegenwoordig beter bekend onder de naam van de site: Amheida. Al in 1979 werden hier door het onderzoeksteam van het Dachla Oasis Project verschillende gebouwen in kaart gebracht, waaronder ook de Villa van Serenus. Dicht onder het zand kwamen prachtige schilderijen tevoorschijn. Die waren echter zo kwetsbaar, dat men het verstandiger vond deze voorlopig te laten rusten. Pas in 2004 en 2007 zagen de schilderijen weer het daglicht tijdens de opgravingen van een team van Columbia State University onder de leiding van Roger S. Bagnall. Snel werd toen duidelijk dat de kleurrijke muren deel uitmaakten van een groot complex, de Villa van Serenus. Zijn familie leefde in de vierde eeuw in Amheida. Gezien de grote hoeveelheid vondsten en de rijke decoratie van de centrale vertrekken van de villa, moet deze familie een hoge sociale status hebben gehad.

Muurschilderingen

Vier van de vertrekken in de Villa van Serenus zijn gedecoreerd. Het uitbundigst is de centrale kamer, die van een hoge koepel voorzien was. Mythische taferelen, voorstellingen van goden en helden en een gedetailleerde banketscene tonen de smaak van de bewoners. Twee aangrenzende kamers, de Rode en de Groene Kamer, zijn getooid met geometrische patronen en rankenmotieven. Een vierde kamer bleef onvoltooid. De decoratie was enerzijds buitengewoon goed bewaard, anderzijds bleken de muren zo fragiel, dat de opgravers en conservatoren voor grote problemen werden gesteld. De schilderijen zijn aangebracht op een flinterdunne laag pleister die extreem kwetsbaar blijkt te zijn. De beste manier om dit waardevolle object voor toekomstige generaties te beschermen was dan ook om de structuren weer geheel onder het zand te begraven ('refill'), uiteraard pas nadat alles precies ingemeten en uitgebreid gedocumenteerd was. Vervolgens dacht men over een manier om de site toegankelijk voor bezoekers te maken. Restauratie en toegankelijk maken van de originele villa was echter uitgesloten en daarom zocht men naar alternatieven. Het plan werd opgevat om een reconstructie op ware grote te bouwen. Om de villa in volle

It's only a model... Het schaalmodel voor de reconstructie. Duidelijk herkenbaar de centrale grote kamer met aangrenzend de Groene en de Rode Kamer.

Amheida. Links de nieuwe Villa, rechts ervan magazijnen en opslag. Duidelijk te zien is de koepel en het dakterras, traditioneel met een afdak van palmladeren.

De Villa van Serenus in Amheida tijdens de opgraving. Op de voorgrond de Groene en de Rode Kamer. De Centrale Kamer is alweer opgevuld met zand.

Blik in de Centrale Kamer, rijk versierd met geometrisch 'wandbehang' en erboven figuratieve voorstellingen. Grote delen van de schilderijen zijn slechts in fragmenten bewaard en leveren nog veel puzzelwerk op.

Een hoek van de Groene Kamer tijdens de opgraving. De kleuren zijn prachtig maar helaas is de toestand zeer fragiel.

glorie te laten herleven werd ook besloten om de prachtige muurschilderingen mee te nemen. Hierbij werd in eerste instantie nog overwogen om prints van de originele muren op te hangen, maar daarvan werd snel afstand genomen. In plaats daarvan werd besloten om de decoratie te reconstrueren en de bezoeker het beeld van de villa ten tijden van Serenus te geven.

De nieuwe villa

In 2009 verrees onder de leiding van restauratiearchitect Nicholas Warner de nieuwe Villa van Serenus. Hierbij werd uitsluitend gebruik gemaakt van traditionele bouwmaterialen en technieken.

Begin 2010 kon het decoratieteam, Martin Hense en de auteur, met het werk aan de villa beginnen. Voor het seizoen 2010 stond de decoratie van de Groene Kamer gepland, ook om zo technieken en materialen te testen en vervolgens over een jaar te kunnen monitoren. De eerste stap was het precies inmeten van de gereconstrueerde kamer en vervolgens het uitzetten van meetlijnen op de muren. Figuratieve voorstellingen zouden met behulp van een beamer op de muur geprojecteerd worden. Toen alle hulplijnen op de muren stonden kon aan het

echte werk begonnen worden. Streven was hierbij om de schilderijen qua uitstraling zo authentiek mogelijk te reconstrueren en zo veel mogelijk details van het origineel over te nemen. Daarbij was de stijl van de Romeinse kunstenaar een uitdaging: op het eerste gezicht snel en uit de losse pols op de muur gezet, bij nadere studie buitengewoon vaardig en met secure hand. Deze stijl moest zo nauwgezet mogelijk benaderd worden – en dan juist door niet té perfect te schilderen. Een ander oogmerk was om zo veel mogelijk de technieken van de originele decorateurs te gebruiken, waardoor de reconstructie tevens als leerzame experimentele archeologie zou dienen. Vooral het uitzetten van een exact grid met behulp van schietlood, passer en spatlijnen bleek buitengewoon goed en snel te werken. Het zo verkregen grid bleek zelfs nauwkeuriger te zijn dan een vergelijkbaar grid uitgezet met moderne middelen. Alleen de keuze van de verf was niet authentiek. Waar de originele decoratie door de bewoners van de villa gekoesterd werd, zal de nieuwe een geheel ander publiek aantrekken: vooral schoolkinderen en toeristen. Daarom werd voor (duurzame) acrylverf gekozen – ook met het oog op toekomstige restauraties.

Nog meer cirkels en stippen en hartjes... werk in de Rode Kamer. Handwerk vereist een vaste hand en veel geduld.

De originele verf bestaat uit pigmenten met een bindmiddel, waarschijnlijk vooral uit locale aardkleuren en gummi arabicum. Wel is voorgenomen om een kamer van de gereconstrueerde villa voor educatiedoeleinden in te richten. Hier kunnen zowel de verschillende afwerkingslagen van de muren als ook de verschillende stadia van de decoratie getoond worden. In die laatste context zal zeker gebruik worden gemaakt van naar authentiek recept vervaardigde verf.

Aan de grootste uitdaging – de Grote Kamer – wordt vanaf volgend seizoen gewerkt. Met name de geheel ingestorte

Geen computersimulatie maar echt! De voltooide Groene Kamer in de nieuwe Villa van Serenus.

Cirkels in het grid. Ook de Romeinse schilder tekende zijn cirkels eerst met de passer en trok ze vervolgens 'uit de losse pols' met de penseel over. De verschillende stadia van de decoratie zijn duidelijk zichtbaar. Details worden met behulp van foto's ingevuld - zo nauwkeurig mogelijk.

koepel, waar de decoratie slechts fragmentarisch van bekend is, maar ook de figuratieve voorstellingen, zullen de 'decoreurs' nog intensief bezig houden. 🙏

De reconstructie is een project van het Nederlands-Vlaams Instituut in Caïro en wordt gefinancierd door de Nederlandse Ambassade te Caïro.

De auteur: Dorothea Schulz is als tekenaar en epigraph verbonden aan opgravingen in Dachla en Saqqara. Buiten Egypte is zij werkzaam voor Bureau Cultureel Erfgoed Breda. Website: www.Amheida.org

